

Oral History i Danmark

Oral History i Danmark

Redigeret af
Sofie Lene Bak

Syddansk Universitetsforlag 2016

© Forfatterne og Syddansk Universitetsforlag 2016
University of Southern Denmark Studies in History and Social Sciences vol. 532
Tryk: Specialtrykkeriet Viborg A/S
Sats og omslag: Donald Jensen, Unisats ApS
Omslagsfotos: Frihedsmuseet

ISBN 978 87 7674 239 3

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller
anden mangfoldiggørelse af denne bog
er kun tilladt med forlagets tilladelse eller
ifølge overenskomst med Copy-Dan

Syddansk Universitetsforlag
Campusvej 55
5230 Odense M
www.universitypress.dk

Indhold

Forord 7

Sofie Lene Bak
Indledning 9

Sebastian Olden-Jørgensen
Glæder og sorger i Oral History.
Et metodisk-historiografisk essay 21

Claus Bundgård Christensen, Niels Bo Poulsen, Peter Scharff Smith
Samtaler om vold.
Oral History med forhenværende Waffen-SS soldater 35

Chris Holmsted Larsen
Samtidshistoriens sensitive kilde.
Oral History som kilde, teori
og metode i koldkrigs- og kommunismehistorien 63

Jakob Brink Rasmussen
Oral history og militærhistorie 77

Stine Grønbæk Jensen, Jacob Knage Rasmussen og Jesper Vaczy Kragh
”Anbragt i historien”.
Tidligere anbragte og indlagtes mundtlige fortællinger 97

Birgitte Søland
Oral History som historisk kildemateriale:
Nogle refleksioner fra felten 119

Esben Kjeldbæk
Oral History om besættelsen 129

Sofie Lene Bak

Gemte børn – gemte historier.

Erindringsnarrativer og Oral History 157

Therkel Stræde

Jødisk slavearbejde i den tyske rustningsindustri under

2. Verdenskrig: kønnede fortællinger om KZ-lejrene

på Volkswagenwerk 169

Litteratur 199

Om forfatterne 213

Forord

Denne antologi er resultatet af en række kollegiale samtaler og overvejelser, som i foråret 2015 mandede ud i et forskningsseminar om Oral History i Danmark på Saxo-instituttet på Københavns Universitet. For første gang mødtes historikere, som havde arbejdet med mundtlige interviews, for at udveksle erfaringer, glæder og sorger med en metode, som herhjemme kun har været praktiseret af enkeltpersoner, der af meget forskellige grunde hver især var begyndt at lave interviews. Det var heldigvis ikke svært at samle deltagere, og seminaret blev mødt af stor interesse, der vidner om både nysgerrighed og skepsis – og om et behov for fortsatte metodiske, didaktiske og etiske diskussioner.

Mens den internationale litteratur bugner af både metodologiske værker og monografier, der beskæftiger sig med Oral History, er litteraturen på dansk ganske beskednen. Der findes ingen bog om danske historikers arbejde, og heller ikke på det organisatoriske plan kan Danmark følge med den internationale tendens, for der findes ingen forening for Oral History i Danmark. Deltagelse i internationale konferencer, herunder de faste møder i The international Oral History Association, er derfor den enkelte historikers personlige sag, og dansk repræsentation forekommer sjældent. En del af forklaringen er, at de fleste samtidshistorikere længe har haft et noget problematisk forhold til det mundtlige vidnesbyrd.

Med nærværende antologi har vi forsøgt at rette op på dette omsorgssvigt ved at lade historikere, der selv har bedrevet Oral History, fortælle om deres erfaringer. Det er vores håb, at vi på den måde kan styrke det metodiske fodfæste og inspirere til øget brug af mundtlige kilder i såvel forskning som undervisning.

Sofie Lene Bak, marts 2016

Indledning

Sofie Lene Bak

Det er ikke et udtryk for krukkeri, at denne antologi betjener sig af det engelske udtryk Oral History. Der er ingen sproglige hindringer for at oversætte udtrykket direkte til *Oral historie* eller *Mundtlig historie*. Endnu har et dansk begreb dog ikke fundet en fast form hverken i en bredere offentlighed eller i den akademiske verden, og skønt ”Oral historie” lyder som en tandlægejournal, var det samme tilfældet med den amerikanske form, førend begrebet blev udbredt og anerkendt.¹ Den begrebsmæssige udfordring er imidlertid, at Oral History både betegner en kildetype og en metode til indsamling og til fortolkning af mundtlige kilder – selvom kilderne faktisk sagtens kan være skriftlige. Det kunne fx være i form af sms-beskeder, e-mails eller udvekslinger på sociale medier. I andre tilfælde er interviewet slet ikke tilgængeligt i sin oprindelige mundtlige form, men derimod kun i transskriberet form. Det afgørende er imidlertid, at kilden er indsamlet ved en aktiv handling fra historikerens side, og derfor understreger begrebet også den betydning, interviewereren har for interviewets indhold og forløb. Problemet ligger imidlertid ikke så meget i ”Oral” eller ”mundtlig” som i ”historie”. På dansk – ligesom i øvrigt på en række andre sprog – er ordet ”historie” både betegnelsen for fortiden selv og for en fremstilling af fortidige forhold (”History”), men ordet dækker også en fortælling om virkelige eller opdigtede begivenheder (”Story”). Oral History beskæftiger sig ganske vist både med fortidige begivenhedsforløb – *historien* – og med enkeltpersoners livsforløb – *historier*, ligesom fremstillinger om fortiden ofte vil indeholde fortællemønstre eller narrativer, men det er i betydningen fremstilling eller beretning om fortidige forhold, at Historie her skal forstås.

En rummelig og konkret definition på Oral History kunne være: en forskningsmetode, der indsamler, dokumenterer og fortolker vidnes-

---

1 Rebecca Sharpless: ”The History of Oral History”. I: Thomas L. Charlton, Lois E. Myers and Rebecca Sharpless (eds.): *Handbook of Oral History*. Altamira Press, Lanham 2006, s. 24f.

byrd og erindringer gennem mundtlige interviews. Metoden benytter sig af den klassiske kildekritik, der også anvendes på skriftlige kilder, men har desuden udviklet og inkorporeret kildekritiske værktøjer, bl.a. fra erindringshistorisk teori.

Det kan diskuteres om selve interviewmetoden, dvs. typen af interview, dets længde og form har betydning for, om man bedriver Oral History. Således vil visse former for bundne, kortvarige og standardiserede interviews med faste spørgsmål, nærmest en slags mundtlige spørgeskemaer, næppe regnes for at høre under metoden. Langt vigtigere er det imidlertid, at Oral History er en metode, der vægter interviewpersonen, dvs. deltagerens, vidnets eller aktørens subjektive erfaringer og fortolkninger. Det er m.a.o. en metode, der særligt beskæftiger sig med menneskelige erfaringer og perspektiver.

I bund og grund er Oral History en gammel tradition, der har rod i den mundtlige overlevering, ligesom også fortidens historieskrivere havde behov for at konsultere vidner og aktører for at supplere de ofte mangelfulde skriftlige kilder. Når vi betegner mundtlig historie som et nyere fænomen, er der i virkeligheden tale om et ungdomsoprør, der hælder gammel vin på nye flasker. Den positivistiske dominans indenfor historiefaget, der i Danmark fik sin indflydelsesrige fortaler i Kristian Erslev, har imidlertid ført en dyb skepsis over for den mundtlige beretning med sig. Herhjemme har historievidenskabens i det meste af det 20. århundrede fastholdt devalueringen af den påvirkelige beretning, der var baseret på den upålidelige erindring, og først med nyere strømninger indenfor faget har den mundtlige beretning fået et comeback, der lover godt for den epistemologiske og metodiske udvikling. I det følgende karakteriseres tre tilgange til Oral History, der ganske vist er opstået kronologisk, men som nu eksisterer sideløbende og i blandingsformer. Hver især demonstrerer de nytten og berettigelsen af det mundtlige interview.

Arkivarisk og socialhistorisk tilgang

Det er næppe en tilfældighed, at Oral History fik sin institutionelle og videnskabelige debut i USA. I 1948 skabte professor i historie, Allan Nevins ved Columbia Universitet verdens første arkiv for mundtlige samtidshistoriske interviews. Nevins var bekymret over den teknologiske udvikling i kommunikation og transportformer,

som han mente ville mindske tilbøjeligheden til at skrive breve og føre dagbog. Det nødvendiggjorde, at kilder om vigtige begivenheder og personligheder måtte skabes gennem interviews.² Den tidligste og amerikanske tendens var således at interviewe beslutningstagere, politikere, militærpersoner og erhvervsfolk, m.a.o. et *top-down* fokus på samfundets eliter, for hovedpartens vedkommende hvide mænd. Denne tilgang til Oral History kan betegnes *arkivarisk*.³

Den britiske udvikling forløb helt anderledes. Her var fokus på de grupper, som hidtil havde været ekskluderet fra historieskrivningen, fordi kilderne til deres historie udelukkende var magthavernes. De første britiske historikere, der udnyttede potentialet i mundtlige interviews, var ofte tilknyttet den politiske venstrefløj og var drevet af social indignation på vegne af samfundets tavse og undertrykte grupper. Denne retning indenfor Oral History står stadig meget stærkt og forklarer, hvorfor metoden fortsat har et politiseret og antiautoritært anstrøg. Det store forskningsmæssige forbillede var (og er) den historieudannede professor i sociologi, Poul Thompsons *The Voice of the Past – Oral History* fra 1978. Thompsons socialhistoriske og socialistiske engagement vægtede metodens antielitære og demokratiske styrker og fokus på talesproget, fremfor det mere krævende og derfor socialt begrænsende skriftsprog.⁴

Denne *socialhistoriske* tilgang til den mundtlige historie vandt for alvor fodfæste i 1970'erne, hvor *bottom-up* perspektivet også vandt indpas i USA i forbindelse med dokumentationen af sociale bevægelser. Fokus var nu på race, klasse, køn og lokalsamfund. Studs Terkel, der oprindeligt var radiojournalist, skabe hovedværker inden for genren og fik vældig betydning for genrens udbredelse og brede anerkendelse.⁵

2 Se Allan Nevins: "The Uses of Oral History". I: Elizabeth I. Dixon and James V. Mink (ed.): *Oral History at Arrowhead: Proceedings of the First National Colloquium on Oral History, Sept. 15-28, 1966*. Los Angeles 1969, s. 25-37.

3 Amerikanerne kom også først med organiseringen i 1967 med The Oral History Association, mens den internationale Oral History Association faktisk er formaliseret så sent som 1996.

4 Paul Thompson: "History and the Community". In: David K. Dunaway and Willa K. Baum (eds.): *Oral History: An Interdisciplinary Anthology*. American Association for State and Local History; Oral History Association, Nashville 1984, s. 48.

5 Studs Terkel: *Hard times* (1970), *Working* (1972) og *The "Good" War* (1984),

Historiografien demonstrerer, at valget af interviewperson ikke er definerende for metoden. Historikere har interviewet såvel meningsdannere og beslutningstagere som marginaliserede og tavse grupper. I sin fremgangsmåde kan Oral History både have et top-down og bottom-up fokus, som i begge tilfælde handler om at skabe og supplere kilder. Kilder, der i forvejen er fåtallige og bliver færre af. Fælles for den arkivariske og socialhistoriske tilgang er, at det anses for muligt at udlede informationer fra interviewet, der kan underkastes kildekritik helt på linje med den skriftlige kilde, hvorfor fokus er på pålidelighed, bekræftelse og repræsentativitet.

Erindringshistoriens gennembrud

Den formelle kildekritik af den mundtlige kilde må naturligvis også beskæftige sig med historikerens rolle i interviewsituationen og den måde, hvorpå hans eller hendes tilstedeværelse påvirker interviewets form og indhold. De tidlige metodiske diskussioner handlede imidlertid i høj grad om at minimere denne påvirkning gennem manipulation af interviewsituationen. Der skulle imidlertid et akademisk paradigmeskifte til, førend opfattelsen både af interviewerens, men også af interviewets kildestatus, grundlæggende forandredes.

I kraft af ”den sproglige vending” åbnedes i 1990’erne metodiske diskussioner ikke blot af subjektiviteten, men også af den intersubjektivitet, der præger det mundtlige interview. Mens historikerens fortolkning af fortidens dokumenter er uundgåelig subjektiv, er vilkåret for det mundtlige interview, at historikeren intervenserer i selve den kilde, han eller hun skal fortolke, og bliver en del af kilden.⁶

Oral History er igen i vældig fremgang ikke mindst takket været det voksende fokus på kultur- og erindringshistorie.⁷ Forudsætningerne

---

dog på bekostning af metodisk stringens, se Rebecca Sharpless: ”The History of Oral History”. I: Charlton, Myers and Sharpless 2006, s. 37.

6 Se bl.a. Michael Frisch: *A shared Authority: Essays on the Craft and Meaning of Oral and Public History*. State University of New York, Albany 1990.

7 Det ses ikke mindst inden for Holocaustforskningen, se fx Lawrence L. Langer: *Holocaust Testimonies. The Ruins of Memory*. Yale University Press, New Haven 1991, Saul Friedländer: *Probing the Limits of Representation. Nazism and the “Final Solution”*. Harvard University Press, Cambridge 1992. Se også specialudgave om Holocaust Oral History i *Poetics Today* 27, no. 2, 2006.

for en lykkelig fusion mellem Oral History og erindringshistorie var imidlertid til stede i kraft af et fælles fokus på erindringens subjektive og foranderlige karakter. Hvor Oral History interesserer sig primært for den information om fortiden, der kan udledes af erindringen, interesserer erindringshistorikeren sig for selve erindringsprocessen og hvordan denne former personens forståelse af fortiden. Det handler således mere om, *hvordan* informationen erindres, og hvilke informationer der forvrænges eller fortrænges. Man kunne sige, at erindringsprocessen er (en del af) Oral Historys metode, mens den er selve studieobjektet for erindringshistorikeren. I praksis udforsker historikeren begge dele i sine interviews: Både fortiden selv (historie) og fortiden, som den er tilstede i nutiden (erindring).⁸ Erindringen er dermed på en gang en kilde og i sig selv og et studieobjekt i Oral History.

Den subjektive erindring er nøglen til fortidens mening for den enkelte og til sammenhængen mellem erindring og personlig identitet. Men Oral History er ligeledes nøglen til at studere samspillet mellem den individuelle (eller autobiografiske) og den kollektive erindring. I hvert eneste interview vil man møde både den personlige – selvoplevede – og den historiske, fælles erindring, ligesom man kan identificere både generations-, kultur- og socialt bestemt erindring.

Den erindringshistoriske dagsorden har i nogen grad trængt den socialhistoriske og arkivariske tilgang til Oral History i baggrunden. Det giver rimeligvis anledning til nye kritiske spørgsmål til relevansen og repræsentativiteten af de undersøgelser, der baseres på mundtlige interviews. Udfordringen er imidlertid at øge balancen mellem den erindringshistoriske søgen efter kollektive repræsentationer og kulturel identitet og identifikationen af pålidelige, systematiske og repræsentative historiske data.

Samspillet med skriftlige kilder

Fordi de mundtlige kilder er omstridte, er forskere, der benytter sådanne, nødt til at øge det metodiske beredskab. Det har også betydning for fortolkningen af skriftlige kilder. Erkendelsen af, at mundt-

---

8 Alistair Thomson: "Memory and Remembering in Oral History". I: *The Oxford Handbook of Oral History* (online version). 2012, s. 11.

lige kilder er kunstige, foranderlige og fragmentariske, må også lede til øget forståelse af, at det er tilfældet for alle kilder og at de alle – uanset om de er samtidige eller senere – indebærer et element af retrospektion. Det er en gradsforskel, ikke en væsensforskel.

Brugen af Oral History øger bevidstheden om betydningen af historisk distance til de pågældende begivenheder: Ikke i et hierarkisk forhold, hvor den øjeblikkelige, spontane erindring nødvendigvis er ”bedst”, men netop i forståelse af, at refleksion, genfortælling og distance faktisk kan øge forståelsen af sammenhænge og relevans, ligesom førhen gemte erindringer kan dukke op senere i den enkeltes livsforløb.⁹

Oral History deler ikke uviljen mod beretningen. Selvom det skrevne dokument er uforanderligt, er det ingenlunde objektivt, også det skriftlige kildemateriale rummer aktivt bedrag og uforsættelig manipulation. Både interviewet og den skriftlige kilde er øjebliksbilleder.

Teoretisk udvikling i Danmark

Det er næppe nogen tilfældighed, at metoden er skabt og udviklet i angelsaksiske lande. Både det arkivariske og socialhistoriske potentiale i Oral History blev på kontinentet påvirket af erfaringerne fra Anden Verdenskrig, der miskrediterede den af fascismen misbrugte ”folkelighed”,¹⁰ mens erindringen hos både ofre og gerningsmænd var tynget af skam og tavshed.

Men Danmark har faktisk en lang tradition for Oral History. Den har blot ikke i særlig grad været praktiseret af historikere, men derimod af folkemindesamlere, etnologer, forfattere, journalister, aktivister m.fl. Den socialhistoriske tilgang har påvirket folkloristikken og folkemindevidenskaben siden Evald Tang Kristensen i slutningen af 1800-tallet gik til den folkelige tradition med en kulturhistorisk tilgang, der handlede mindst lige så meget om hans meddelere blandt fattige jyske landbofolk.¹¹

---

9 Se fx Robert N. Butler: *Why survive? Being Old in America*. [1975] Johns Hopkins University Press, Baltimore 2002 og Daniel Schacter: *Searching for Memory: The Brain, the Mind, and the Past*. Basic Books, New York 1996.

10 Esben Kjeldbæk: ”Sabotørinterviews som ”Oral History”. Fortælling, Erindring, Gyldighed”, *Historisk Tidsskrift* 15 rk., 3. bind, 1988, s. 317.

11 Joan Rockwell: *Evald Tang Kristensen. A lifelong adventure in folklore*. Aalborg

I praksis blev besættelsestidsforskere pionerer i brugen af Oral History. Helt i tråd med – og i øvrigt samtidigt med – Allan Nevins, indsamlede Jørgen Hæstrup, der selv var aktiv i modstandsbevægelsen, mundtlige beretninger fra aktører, der senere dannede grundlaget for afhandlingen *Kontakt med England 1940-43* (1954). Siden benyttede både Henrik S. Nissen, Henning Poulsen, Aage Trommer og Hans Kirchhoff interviews som løftestang for revision af grundfæstede fortolkninger af besættelsestidens historie.¹² En generation senere indgik mundtlige interviews med aktører som et selvfølgelig kildemæssigt supplement i værker, der behandlede tabernes og ofrenes historie i en syntese mellem et arkivarisk og socialhistorisk perspektiv. Et stilfærdigt gennembrud kom i 1990'erne, hvor Anette Warrings interview med tyskerpiger muliggjorde et indblik i kvindernes intention og selvforståelse, mens Claus Bundgård Christensen, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith gennem Oral History fremmanede erindringskulturen hos danske frivillige i Waffen SS, samtidigt med at interviewene udgjorde et nødvendigt supplement til et spredt og sparsomt kildemateriale.¹³

Henning Poulsen underkastede i 1968 metoden den første teoretiske behandling på dansk med artiklen ”Om samtidshistorisk

---

University Press, Danish Folklore Society, 1982. Se også Palle Ove Christianen: *De forsvundne. Hedens sidste fortællere*. Gads forlag 2011.

- 12 Se Henrik S. Nissen og Henning Poulsen: *På dansk friheds grund. Dansk Ungdomssamvirke og De ældres Råd 1940-1945*. Gyldendal 1963, Aage Trommer: *Modstandsarbejde i nærbillede*. Odense Universitetsforlag 1973. Hans Kirchhoff: *Augustopgøret*. 1-3. Gyldendal 1979. For uddybende præsentation af Oral History i dansk besættelsestidsforskning, se Esben Kjeldbæks bidrag i denne antologi.
- 13 Se fx Anette Warring: *Tyskerpiger – under besættelse og retsopgør*. Gyldendal 1994; Claus Bundgård Christensen, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith: *Under hagekors og Dannebrog – danskere i Waffen SS*. Aschehoug 1988. Se også Claus Bundgård Christensen, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith: *Dansk arbejde – tyske befæstningsanlæg*. Blåvandshuk Egnsmuseum 1997; Mikkel Kirkebæk: *Beredt for Danmark. Nationalsocialistisk ungdom 1932-45. Høst og Søn* 2004, Sofie Lene Bak: *Ikke noget at tale om. Danske jøders krigsoplevelser 1943-45*. Dansk Jødisk Museum 2010. Desuden benyttedes omfattende ”afhøringer” som grundlag for PET-kommissionens arbejde med et udpræget arkivarisk sigte, se Axel Kierkegaard: ”Afhøringerne. Tilrettelæggelse, vanskeligheder og værdi”. I: Rasmus Mariager (red.): *Politi, historie og Jura. Politisk overvågning i Danmark og Skandinavien under den kolde krig*. Museum Tusulanums forlag 2012, s. 123-131.

intervjuning” i tidsskriftet *Scandia*, der den dag i dag er en fortrinlig introduktion til interviewteknik for den uprøvede interviewer. Poulsen var nu ikke nogen uforbeholden tilhænger af mundtlige interviews. Hans tilgang var udpræget arkivarisk (han anså tilmed interviewet som en vigtig løftestang og øjenåbner for adgang til skriftlige kilder) og søgte i sin vejledning at reducere den forstyrrelse, både tiden og interviewerens selv øvede på interviewpersonens beretning, og anbefalede pga. risikoen for glemsel, sortering, organisering og ensretning interviews, der lå ganske tæt i tid på de begivenheder, der søgtes oplysninger om. Han forblev dog i troen på, at interviewerens kunne trænge bag om ”efterrationaliseringen” – den måde ”hvored vidnets erindringer, opfattelser og indtryk bringes i indbyrdes harmoni”¹⁴ – og aktualisere nye erindringer, hvis interviewet vel at mærke foregik kort tid efter begivenhederne:

”Sammenfattende kan vi karakterisere beretningen som et subjektivt mangefold. Ved udvalg og omdannelse er den bagved liggende virkelighed forarbejdet gennem flere led. Særegent for intervjuerbetningen er, at vi har det sidste af disse led under en vis kontrol og her kan begrænse forarbejdningen”.¹⁵

I kraft af sin skepsis afslørede Poulsen blik for erindringens socialt konstruktive og narrative karakter, uden at disse dog italesattes teoretisk.

Tyve år senere tog Esben Kjeldbæk stafetten op i artiklen ”Sabotør-interviews som ”Oral History”” i *Historisk Tidsskrift*, hvor fokus var på repræsentativiteten eller gyldigheden af det individuelle interview. I kraft af en typologi over fortælle typer argumenterede Kjeldbæk for identifikationen af ”sammenlignelige temaer hos forskellige fortællere, udtrykt med deres egne – dvs. af hinanden uafhængige – ord og vendinger”,¹⁶ som nøglen til forståelsen af fælles oplevelser og erfaringer. Det var dermed også et stærkt empirisk funderet bud på repræsentativiteten – almengyldigheden – af de mundtlige beretninger.

---

14 Henning Poulsen: ”Om samtidshistorisk intervjuning”, *Scandia*, Bind 2, 1968, s. 209.

15 Ibid. s. 217.

16 Kjeldbæk 1988, s. 341.

Oral Historys potentiale

Siden metoden for første gang fandt videnskabeligt indpas i 1948, har forskningsmetoden foruden indsamlingen af vidnesbyrd og dokumentation om historiske begivenheder vist sig særligt egnet til at udforske historiske forandringsprocesser, fx sociale eller erindringskabende processer, ligesom den kan påvise forbindelsen mellem individuelle erfaringer og en større kulturel sammenhæng, dvs. relationen mellem mikro- og makroniveau.

Desuden rummer metoden indlysende fordele i undervisnings-sammenhæng. Oral History løser eller opløser måske endda modsætningen mellem forskning og undervisning, fordi studerende relativt hurtigt kan erhverve sig interviewteknikker, der gør det muligt at foretage mundtlige interviews, som kan indgå i undervisningsforløb såvel som i større forskningsprojekter.

Det turde være indlysende, at Oral History rummer et stort potentiale for historieforskningen. Det er ikke svært at bevare begejstringen, hvis man skal følge pioneren Paul Thompson, der ligefrem mente, at:

“if the full potential of Oral History is realized, it will result...in an underlying change in the way in which history is written and learnt, in its questions and its judgements, and in its texture”.¹⁷

Hvis Oral History repræsenterer en revolution af vores historiesyn, befinder vi os nu i en postrevolutionær situation, hvor tidligere marginaliserede grupper er godt på vej ind i historieskrivningen, mens den digitale udvikling stiller os over for nye arkivariske udfordringer som i virkeligheden kun øger Nevins’ oprindelige bekymring om det skriftlige kildemateriales fremtid. Samtidigt har erkendelsen af erindringens komplekse, sociale og kulturelle karakter givet nye redskaber til benyttelsen af beretninger om menneskers liv og erfaringer. Kombineres de tre tilgange, således at formålet er at skabe inkluderende historie, baseret på et varieret og systematisk indsamlet kilde-materiale, der udnytter erindringens potentiale, da er det mundtlige vidnesbyrd et vigtigt – og nogle gange uomgængeligt – bidrag.

17 Poul Thompson: *The Voice of the Past – Oral History*. Oxford University Press 1978, s. 65-66.

Introduktion af antologiens bidrag

Nærværende antologi samler for første gang en række historikeres rige erfaringer med det mundtlige interview og introducerer til en bred palet af problemstillinger og perspektiver. Indledningsvis kaster Sebastian Olden-Jørgensen et engageret og kildekritisk blik på metodens glæder og sorger. Som eksempler på den arkivariske tilgang argumenterer både Claus Bundgård Christensen, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith, Chris Holmsted Larsen og Jakob Brink Rasmussen inden for hver deres forskelligartede forskningsfelter på nyttigheden af at inddrage supplerende kildemateriale i form af mundtlige interviews. Bundgård Christensen, Poulsen og Scharff Smith søgte oplysninger om levevilkår og fronterfaringer hos danske frivillige i Waffen-SS, forhold, der kun var sparsomt behandlet i det skriftlige materiale. I Holmsted Larsens tilfælde tjente interviewene til belysning af personlige motiver og erindringsnarrativer i det biografiske projekt, hos Brink Rasmussen sikrede de et interaktivt forhold mellem skriftligt og mundtligt kildemateriale, der overhovedet gør *New Military History*, og dermed udforskningen af krigens sociale og menneskelige aspekter, mulig.

Stine Grønbæk Jensen, Jacob Knage Rasmussen og Jesper Vaczy Kragh og Birgitte Søland har alle marginaliserede og udsatte grupper som gestand for deres undersøgelser og demonstrerer, at benyttelse af mundtlige interview er en uomgængelig metode til at bryde de professionelle fortolkningsmonopol, afkode tabuer og effekter for individ såvel som system. Stine Grønbæk Jensen, Jacob Knage Rasmussen og Jesper Vaczy Kragh præsenterer de banebrydende resultater af deres livshistoriske interviews med anbragte under socialforsorgen, der viste sig at være som en afgørende nøgle til at afdække ”de blinde vinkler i dansk socialhistorie”. Birgitte Søland beskriver på baggrund af egne erfaringer, hvorledes de mundtlige interviews ikke alene kan lede til nye fortolkninger af konventionelle forståelser af fortiden, men også til afdækningen af fortrængte og fortiede historier.

Som helhed understreger antologien den indflydelse, det erindringshistoriske perspektiv i dag har på forståelsen og analysen af det mundtlige interview, idet samtlige af bogens forfattere anlægger erindringshistoriske vinkler på deres arbejde. Derimod tydeliggør antologiens bidrag, at kategorisering efter det mundtlige interviews status, som arkivarisk eller socialhistorisk, er en simplificering, idet alle bo-

gens forfattere hviler tungt på det traditionelle, skriftlige kildemateriale og alle indhenter oplysninger fra personer, der ikke, eller ikke i tilstrækkelig grad, har efterladt sig skriftlige spor, fordi de befandt sig på kanten eller uden for det politiske og ledelsesmæssige hierarki. Antologiens tre bidrag fra Anden Verdenskrigs epoke illustrerer problemstillingen. Både Esben Kjeldbæk, Sofie Lene Bak og Therkel Stræde beskæftiger sig med emner, som af vidt forskellige årsager har et meget fragmentarisk kildegrundlag, hvor mundtlige interviews var forudsætningen for emnets udforskning. Esben Kjeldbæk ville ind til den illegale modstands hverdag og selvforståelse, Sofie Lene Bak til et fortrængt aspekt hos danske jødiske familier i flugtens tvangssituation og Therkel Stræde til oplevelsen af levevilkår og overlevelsesstrategier hos jødiske koncentrationslejr-fanger. Da var Oral History ikke en valg, men en nødvendighed.